

مهارت‌ها و اخلاق حسابداران قضایی در پیشگیری از تقلب

زهرا خیاط بهبهان^۱

چکیده

این مطالعه به بررسی مهارت‌های لازم و اخلاقی حسابدار قضایی در جلوگیری از اقدامات جعلی می‌پردازد. یافته‌های اصلی نشان می‌دهد که به‌منظور جلوگیری از تقلب نیاز به مهارت و همچنین ویژگی‌های اخلاقی حسابداران قضایی وجود دارد. این بدین معنی است که هرچه مهارت‌ها و پایبندی حسابداران قضایی به اصول اخلاقی بیشتر باشد، احتمال پیشگیری از وقوع تقلب نیز بیشتر می‌شود؛ بنابراین، توصیه می‌شود که خدمات حسابداری قضایی در بخش دولتی به‌منظور جلوگیری از شیوه‌های جعلی به‌کار گرفته شود. به همین دلیل می‌توان گفت که نیاز به وجود حسابداری قضایی در بخش دولتی به‌منظور ایجاد ایمنی برای ساختار اقتصادی کشور، اصلاح سیستم دولتی، اصلاح سیستم مالی، ایجاد انضباط مالی از طریق برقراری رابطه بین هزینه‌های در راستای اهداف ایجاد درآمد و کاهش فساد بیشتر از بخش خصوصی است و می‌تواند موجبات رشد و توسعه اقتصادی و تحقق اقتصاد مقاومتی را فراهم آورد.

واژه‌های کلیدی: حسابداران قضایی، پیشگیری از تقلب، اصول اخلاقی.

۱. دکتری حسابداری دانشگاه بوشهر، بوشهر، ایران، (نویسنده مسئول) - khaiat.zahra@gmail.com

مقدمه

هدف اصلی حسابداری، فراهم کردن اطلاعات سودمند جهت اخذ تصمیمات اقتصادی توسط مدیران، سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان می‌باشد. از این‌رو، حسابداران به‌عنوان گزارش‌کننده و واسطه مالی بین شرکت و بازار سرمایه، دارای مسئولیت خطیری در برابر جامعه هستند. اعمال غیراخلاقی حسابداران و حسابرسان، ضمن مخدوش نمودن اعتماد عموم، در عملکرد کارای بازارهای سرمایه نیز اختلال ایجاد می‌کنند. در نتیجه برخورداری از مهارت در مسائل اخلاقی در کنار صلاحیت‌های علمی و توانایی‌های فنی (تخصصی) برای حسابداران، حائز اهمیت است. با این‌حال، در بین واحدهای درسی ارائه‌شده به دانشجویان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی سخنی از اخلاق به میان نیامده است. اینکه با داشتن برنامه‌های درسی که عمدتاً بر جنبه‌های فنی تأکید دارند، تا چه اندازه می‌توان حسابدارانی تربیت کرد که در موقعیت‌های چالشی اخلاقی بتوانند تصمیمات درستی اتخاذ کنند، سؤال بی‌پاسخ است؛ یعنی، مشخص نیست که از یک لانه چندین بار باید گزیده شد تا نیاز به تدریس اخلاق و آموزش مهارت‌های تصمیم‌گیری اخلاقی، توسط مسئولین ذیربط احساس گردد. رخداد تقلب‌های اخیر در ایران با تمام تبعات منفی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و اثرات مخربی که بر اعتماد مردم وارد نمود، زنگ‌ها را برای مسئولان امر و به‌ویژه حسابداران و حسابرسان به صدا درآورد و به‌نوعی به آنان هشدار داد که تقلب هرگز نمی‌خوابد و بی‌وقفه به‌دنبال تاراج درآمدها، دارایی‌ها و مشاغل است. بررسی آمارهای تقلب در کشورهای هم‌تای ایران حاکی از آن است که ۱۵٪ درآمد ناخالص داخلی آن‌ها به جیب متقلبان می‌رود و آنچه که این نگرانی‌ها در مورد پدیده تقلب را افزایش می‌دهد این است که در ایران کشف تصادفی مرسوم‌ترین روش کشف تقلب است.

فساد و تقلب پدیده‌های پیچیده، چندبعدی و با آثار و علل متفاوت می‌باشند که می‌توانند پیامدهای مخربی را برای واحدهای تجاری و اجتماع به‌دنبال داشته باشند. رسوایی‌های مالی چند سال اخیر شرکت‌هایی همچون انرون، وردکام و تایکو و نیز گسترش روزافزون تقلبات و طرح دعوی جدی برعلیه حسابرسان، می‌تواند حاکی از آن باشد که حسابرسان مسئولیت‌های قانونی خود را که می‌توانست عاملی در پیشگیری یا کشف اعمال متقلبانه مدیریت باشد را به‌صورت درست انجام نداده‌اند. از این‌رو اعتماد عمومی جامعه نسبت به عملکرد صحیح حرفه حسابداری و حسابرسی در چند سال اخیر کاهش پیدا کرده است؛ بنابراین به‌منظور حفاظت از منافع گروه‌های ذی‌نفع و همچنین حل‌وفصل دعوی‌ای حقوقی مطرح‌شده برعلیه شرکت‌ها و حسابرسان، شاخه‌ای جدید از دانش حسابداری به‌نام حسابداری قضایی به‌وجود آمده است. اگرچه دانش، ویژگی، طرز تفکر و نگرش در انجام کار توسط حسابداران کاربرد دارد؛ اما پیچیدگی‌های مالی جدید نیازمند قابلیت‌های دیگری مانند مهارت و اخلاق است که در حصول اطمینان از شفافیت و پاسخگویی نیز

از اهمیت بالایی برخوردار است. شواهد از مقامات نظارتی، دولت، دادگاه‌ها و کسب‌وکار نشان می‌دهد که تخصص در حسابداری قضایی برای بررسی و تجزیه و تحلیل معاملات مالی پیچیده و برخی از رویدادهای مالی دیگر لازم است. با توجه به این دلایل، حسابداران قضایی در صف اول برای پیشگیری از تقلب مالی، فریب، فساد و سایر بی‌نظمی‌های مالی بوده‌اند.

حسابرسی قضایی شامل تحقیق درباره خسارات اقتصادی، ارزش‌گذاری کسب‌وکار، جرائم سایبری (کامپیوتر قانونی)، سازماندهی مجدد، عدم پرداخت بدهی، ورشکستگی، تقلب مالیاتی، نقض قرارداد و تقلب‌های امنیتی است. حسابدار قضایی با مهارت‌ها و شایستگی برای جلوگیری از تقلب مالی در مقابل حسابرسی موردنیاز، که هدف اصلی آن ایجاد دیدگاه درست و عادلانه از صورت‌های مالی سازمان‌ها است. مهارت‌ها، دانش، اخلاق، ویژگی‌ها و ذهنیت حسابدار قانونی، مجموعه عوامل پیشگیرانه‌ای است برای جلوگیری از اقدامات جعلی و یا شناسایی تقلب از طریق برخی از تکنیک‌های مانند داده‌کاوی و قانون بنفورد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که تقلب، فساد و سایر بی‌نظمی‌ها مسائل جهانی است که بر همه بخش‌های اقتصادی، بدون توجه به صنایع، اندازه‌ها و کشورها تأثیر می‌گذارند. در نتیجه این فعالیت‌های تقلبی، مقدار زیادی پول به‌دست می‌آید. گزارش‌های رسانه‌ها نشان می‌دهد موضوع تقلب از کشورهای توسعه‌یافته به کشورهای در حال توسعه جهان منتقل شده است. فعالیت‌های ناشی از تقلب مالی و رسوایی‌ها در دهه گذشته سرفصل‌های خبری بوده است. بسیاری از عوامل حرفه‌ای و سازمان‌های نظارتی تلاش کرده‌اند نقص‌های موجود در سیستم گزارش خود را اصلاح کنند. با این وجود تقلب، فساد و تخلفات در تمامی بخش‌ها اعم از خصوصی و دولتی در نقاط مختلف به شکل نگران‌کننده‌ای در حال افزایش است (چوی، ۲۰۱۰). از جمله تقلبات رخ داده در سال‌های اخیر می‌توان به بازداشت وزیر نفت سابق نیجریه (خانم آلیسون مادوکه) توسط آژانس ملی جرائم در لندن برای فساد و رشوه‌خواری (اکتبر، ۲۰۱۵)؛ اختلاس بیش از یک تریلیون دلار توسط رئیس کمیته جرم و جنایات اقتصادی و مالی، آقای لامرده آدو (۲۰۱۵)؛ اختلاس ۱،۲ میلیارد دلاری توسط مشاور سابق امنیت ملی رئیس‌جمهور، سرهنگ دوم سامبو داسکی بازنشسته (۲ دسامبر ۲۰۱۵) در آفریقا، اشاره کرد. این پول برای تهیه تجهیزات جنگی برای جنگ علیه بوکوحرام است. همه این‌ها نشان‌دهنده سطح بالای تظاهرات جعلی در میان مقامات رسمی کشورهای مختلف است. ول (۲۰۰۵) نگرانی‌های خود را در مورد شکست حسابرسان برای جلوگیری از تقلب مالی و فساد بیان می‌کند. عدم توانایی حسابرسان در پیشگیری و کشف تقلب به نحوی مناسب، باعث آسیب زیادی به اعتبار و از دست رفتن جایگاه شغلی و شهرت حسابرس و زبان‌های اقتصادی جامعه می‌شود؛ بنابراین، ناتوانی حسابرس در پیشگیری از تقلب این نکته را به ذهن متبادر می‌کند که حسابرسان عمدتاً مشاوران ضعیف در مورد تقلب هستند و بارها و بارها در

جلوگیری از فعالیت‌های جعلی شکست خورده‌اند. درخواست از یک حسابرس برای جلوگیری از تقلب، به‌منظور ناتوانی حسابرس در کشف به‌موقع تخلفات و تقلبات و پیشگیری از وقوع آن‌ها، همچنین مهارت‌ها و اصول اخلاقی موردنیاز برای پیشگیری از وقوع تقلب می‌باشد. مطالعات پیشین، تأثیر مهارت و اخلاق موردنیاز یک حسابدار قانونی را درمورد پیشگیری از تقلب مورد بررسی قرار داده‌اند (چوی، ۲۰۱۰). یکی از اهداف اصلی حسابدار قضایی، دسترسی به خسارات ناشی از سهل‌انگاری حسابرس و بررسی اینکه آیا تقلب، اختلاس و سایر موارد غیرمجاز صورت گرفته است، می‌باشد. حسابداری قضایی یک پدیده موضعی برای تحقیق در کشور ایران می‌باشد. استفاده از خدمات حسابداری قانونی در ایران بسیار کم است به‌طوری که آگاهی از خدمات حسابداری قضایی در کشور وجود ندارد و بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی از خدمات حسابداری قضایی در تمام بخش‌های کشور محروم هستند. از این‌رو، نیاز به پذیرش خدمات حسابداری قضایی در بخش دولتی و خصوصی کشور به‌دلیل افزایش مداوم اقدامات جعلی با نرخ افزایشی نگران‌کننده در بخش‌های دولتی و خصوصی در کشور ایران است. با توجه به این دلایل، این مطالعه به الزامات مهارت و اخلاقی برای حسابدار قضایی در جلوگیری از اقدامات جعلی و سایر بی‌نظمی‌ها می‌پردازد.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این مطالعه بررسی توانایی موردنیاز حسابدار قضایی برای جلوگیری از تقلب است؛ بنابراین، با توجه به مبانی نظری ارائه‌شده می‌توان دو هدف برای این پژوهش تدوین کرد:

- ۱- رابطه بین مهارت‌های حسابدار قضایی و جلوگیری از شیوه‌های جعلی و سایر موارد غیرقانونی.
- ۲- رابطه بین اخلاق حسابداران قضایی و جلوگیری از شیوه‌های جعلی و بی‌نظمی در بخش عمومی.

ادبیات و پیشینه پژوهش

دادگاه عالی ایالات‌متحده تقلب را یک رویداد می‌داند و زمانی رخ می‌دهد که یک متهم قصد نمایندگی را در ارتباط با یک واقعیت دارد و می‌داند مطالبی را که ارائه کرده است حقیقت نداشته و یا حقایقی را ارائه می‌کند که نسبت به صحت و سقم آن‌ها تضمینی نمی‌دهد و هدف اصلی متهم زبان رساندن به طرف مقابل می‌باشد. همچنین، (FBI)^۱ تقلب را به‌عنوان یک عمل غیرقانونی توضیح می‌دهد که توسط نقض اعتماد، پنهان و فریبکاری انجام می‌شود که اساساً به تهدید فیزیکی متکی نیست. ضعف بخش دولتی و خصوصی در کشور در مدیریت ریسک و چارچوب حاکمیت شرکتی است که در معرض بحران رکود است. تقلب کتمان عمدی حقیقت به‌منظور القای مطالبی غیرواقعی بر طرف مقابل به‌منظور دریافت برخی از چیزهای باارزش و یا تسلیم شدن یک

حق قانونی است. کلاهبرداری در انواع سازمان‌ها اتفاق می‌افتد و باعث خسارت زیادی برای سازمان می‌شود. کمیته حمایت از سازمان‌های (کوزو، ۲۰۱۳) پنج جز از کنترل‌های داخلی را در جهت جلوگیری از تقلب مشخص کرده است. چارچوب محیط کنترل، سیستم حسابداری، و فعالیت‌های کنترل و یا روش است که مجموعه‌ای از روش‌ها را برای عملکرد مطلوب یک سازمان تدوین می‌کند. تأثیر آگاهی کنترل نیروی کار شامل؛ نگرش، آگاهی، سیاست، نیروی کار و ساختار است؛ فرآیند ارزیابی خطر سازمانی که خطرات مربوط به تهیه صورت‌های مالی را مطابق با روش حسابداری عمومی پذیرفته‌شده مشخص می‌کند، اهمیت آن‌ها را ارزیابی می‌کند، احتمال وقوع آن‌ها را ارزیابی می‌کند و در نهایت اقدامات انجام‌شده توسط آن‌ها را مدیریت می‌کند. انتشار اخبار رسوایی‌های مالی، وقتی حسابداران با نگرش سرمایه‌داری تربیت می‌شوند و هدفی جز حداکثر کردن سود ندارند، تعجب‌آور نیست. هر رسوایی مالی، سیلی از قوانین و مقررات تازه تصویب را به دنبال خود دارد؛ هرچند نتوانسته است حرفه را از آفت اعمال غیراخلاقی مصون سازد. به‌عبارتی، سیستم قانونی در ممانعت از بروز چنین رفتارهایی ناتوان است. گرچه، عوامل متعددی در ظهور رفتارهای غیراخلاقی نقش دارند؛ اما نمی‌توان از نقش مهم دانشگاه‌ها و سیستم‌های آموزشی چشم پوشید. با پذیرش ضرورت حرکت به سمت دروس اخلاقی در برنامه‌های دانشگاهی، جهت‌گیری مجامع دانشگاهی برای کاهش خطر اقدامات غیراخلاقی دانشجویان که بدنه آتی حرفه حسابداری را تشکیل می‌دهند، رخ می‌نمایاند. آنچه در این جهت‌گیری حائز اهمیت می‌باشد، تأکید بر نقش فضیلت‌های اخلاقی در آموزش دانشجویان است.

بررسی‌های تجربی که توسط (ACFE)^۱ در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۲ انجام شده است نشان می‌دهد، سازمان‌های سراسر جهان ۵ درصد از درآمد سالانه خود را در اثر تقلب و سایر بی‌نظمی‌ها از دست می‌دهند. ماچویسیوس (۲۰۱۳) در بررسی خود توضیح داد که تقلب تهدیدی برای گزارش مالی سازمان در سراسر جهان است. بسیاری از شرکت‌ها با ورشکستگی، جهانی شدن جریان‌های مالی و بازار، استفاده از اینترنت، تقسیم و ادغام شرکت‌ها روبه‌رو هستند. علاوه بر این، مطالعه خاننا و آرورا (۲۰۰۹) که در هند انجام شد، نشان داد که سطح پایین تطبیق، رقابت، عدم آموزش برای پرسنل فنی، بارگذاری بیش از حد از کارکنان، عامل اصلی تقلب است. با توجه به این دلایل، در میان عموم مردم در مورد تأثیرات متفاوتی از تقلب در وضعیت اقتصادی و تأخیر در تأثیرگذاری آن بر توسعه عمومی تأکید شده است. از این‌رو تقاضا برای خدمات حسابداری قضایی افزایش یافته است، زیرا حساب‌برسان صورت‌های مالی توانایی کافی برای جلوگیری و تشخیص تقلب و سایر اعمال غیرقانونی را ندارند. شکست حسابرس (حسابرس داخلی و خارجی)؛ عدم استقلال حسابرس داخلی و روش انتصاب حسابرس خارجی به افزایش فعالیت‌های غیرمجاز مالی و سایر فعالیت‌های نامنظم

کمک می‌کند. نتیجه فعالیت‌های جعلی آسیب رسیدن به شهرت و نیز روابط تجاری خارجی سازمان است. در نتیجه عدم اعتماد به حرفه حسابرسی توسط عموم مردم، تقاضا برای خدمات حسابداری قضایی افزایش یافته است. گزارش‌های کلاهبرداری مالی، اعتماد عموم و سرمایه‌گذار خارجی را کاهش داده است، و این باعث می‌شود که حسابداران قضایی شایستگی یک حسابدار برای مبارزه با اقدامات مالی فریبانه را داشته باشند. حسابداری قضایی می‌تواند به‌عنوان پژوهش انتقادی صورت‌های مالی، تمرین جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌های دقیق در زمینه شاهد متخصص، معاونت تقلب و حمایت از دعوی قضایی توصیف شود. هدف اصلی از حسابدار قضایی تعیین وجود و منبع تقلب از طریق مجموعه‌ای از داده‌ها، ارزیابی شواهد و مصاحبه با کارکنان قسمتی که تقلب رخ داده درمورد تقلب است. به همین ترتیب، آیامام و همکاران (۲۰۱۵) مطالعه‌ای درمورد استفاده از خدمات حسابداری قضایی برای پیشگیری از تقلب مالی در بخش دولتی نیجریه را انجام دادند. نتیجه بررسی آنان نشان داد که استفاده از روش‌های حسابداری قضایی ضروری است؛ زیرا حسابداران بخش عمومی از مهارت و اخلاق در جلوگیری از تقلب استفاده نمی‌کنند. فهمی و همکاران (۲۰۱۳) مکانیسم پیشگیری از تقلب در بخش دولتی مالزی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج بررسی آنان نشان دادند که افزایش آموزش در کد اخلاق؛ اصل حفظ حریم خصوصی؛ کد رفتار و آگاهی از تقلب یک ابزار برای جلوگیری از تقلب است.

رفتارهای متقلبان در ثبت‌ها و سوابق حسابداری، نه تنها مالکان و سرمایه‌گذاران شرکت را تحت-تأثیر قرار می‌دهد، بلکه بر کارکنان، مؤسسات اعتباری، دولت، و حسابرسی شرکت نیز تأثیرگذار است. سوابق حسابداری، یادداشت‌ها، صورتحساب‌ها، ترازنامه و موارد دیگر، می‌توانند توسط متقلبان ماهر دستکاری شوند. اعداد صورت‌های مالی، میزان فروش، و موارد دیگر، حسابدار می‌تواند با تقاضای مدیریت کاهش یا افزایش داده شوند. فقط یک حسابرس بگوید که کدام بخش باید با دقت مورد ملاحظه و بررسی قرار گیرد. در دعاوی دادگاهی، حضور و پشتیبانی یک کارشناس حسابداری ضروری و موردنیاز است. حسابرسان قضایی با استفاده از قانون بنفورد (ابزار دیجیتال تحلیلی تقلب) راه تشخیص و جلوگیری از آن را در فرآیند کسب‌وکار به خوبی می‌دانند. بنابراین، می‌توان گفت که حسابرسان قانونی در شناسایی و جلوگیری از فعالیت‌های جعلی که در سال‌های طولانی باعث فروپاشی شرکت‌های زیادی شده، کمک غیرقابل انکاری به سازمان خواهند کرد. این امر باعث می‌شود حسابرسان مستقل که مسئولیت بیشتری نسبت به کشف و کاهش تقلب دارند، با تلاش و جدیت بیشتر سعی بر ایفاء مسئولیت خود و همچنین گزارش فعالیت‌های جعلی دارند. این مسئولیت بیشتر، باعث می‌شود شرکت به هدف خود (افزایش منافع سهامداران) در محیط سالم دست پیدا کرده و اعتماد سرمایه‌گذاران به گزارش‌های شرکت افزایش یافته و در نتیجه باعث بهبود حاکمیت شرکتی می‌شود. از آنجا که حسابرسان قضایی دارای مهارت و دانش

کافی در زمینه حسابداری و مالی هستند، می‌توانند به‌موقع از فعالیت‌های جعلی پیشگیری و یا آن‌ها را شناسایی کنند و در اداره امور شرکت به حسابرسان خارجی، کمیته حسابرسی و مدیریت در انجام مسئولیت‌های خود و دستیابی به اهداف سازمانی و کاهش تقلب مالی کمک کنند؛ بنابراین می‌توان گفت حسابرس قضایی از طریق بهبود پاسخگویی مدیریت و سیستم گزارشگری مالی، تقویت استقلال حسابرسان مستقل، کمک به اعضای کمیته حسابرسی، و محول کردن مسئولیت بیشتر به حسابرسان مستقل، باعث ارائه تضمین‌های اضافی و جلوگیری از فروپاشی شرکت‌ها و متضرر شدن سرمایه‌گذاران می‌شود. در نتیجه زمینه رشد شرکت فراهم آمده و سرمایه‌گذاران با آگاهی از وجود چنین محیط امنی که عدم تقارن اطلاعاتی وجود ندارد یا بسیار کم است و مدیران و مسئولین اداره امور شرکت در جهت تأمین منافع سهامداران از منابع شرکت استفاده می‌کنند، سرمایه‌گذاری بیشتری در شرکت می‌کنند.

مهارت‌های حسابداری قانونی

فدراسیون بین‌المللی حسابداری مهارت حسابرسی قضایی را به‌عنوان مهارت‌های ضروری برای رفتار حرفه‌ای، برای نشان دادن شایستگی توضیح داده است. مهارت‌های موردنیاز حسابدار قضایی شامل مهارت‌های تحقیقی؛ مهارت‌های فنی؛ مهارت‌های بین‌فردی و مهارت‌های فکری می‌باشد. به نظر مسمر^۱ (۲۰۰۴) حسابدار قضایی باید مهارت‌های تحلیلی و توانایی؛ مهارت‌های ارتباطی شفاهی و کتبی؛ ذهنیت خلاقانه و حساسیت کسب‌وکار؛ شک و تردید مربوط به انجام وظیفه؛ و مصاحبه و استخراج اطلاعات از افرادی که متهم به انجام تقلب هستند، را داشته باشند. از نظر دیگباریل (۲۰۰۹) حسابدار قضایی باید دارای نه (۹) مهارت جهت ارائه خدمات به نحو مطلوب باشد که این مهارت‌ها عبارتند از:

- ۱- تجزیه و تحلیل قیاسی - توانایی تطابق با تضادهای مالی که به الگوی استاندارد یک تخصیص منجر نمی‌شود، اهمیت دارد.
- ۲- خونسردی - توانایی حفظ یک رویکرد آرام در زمان تحت فشار.
- ۳- دانش حقوقی خاص - برای درک مسائل حقوقی اساسی و فرآیندهای قانونی از جمله قواعد شواهد.
- ۴- ارتباطات نوشته‌شده - توانایی برقراری ارتباط مؤثر در نوشتن از طریق گزارش‌ها، نمودارها و برنامه‌ریزی‌های مبتنی بر نظر.
- ۵- ارتباطات شفاهی - جهت ارائه نظرات و یافته‌ها در جمعی از متخصصین، مدیران، نیروی کار و...
- ۶- مهارت تحلیلی - توانایی بررسی آنچه باید ارائه شود نه آنچه ارائه شده است.
- ۷- انعطاف‌پذیری تحقیق - توانایی حرکت به دور از روش‌های حسابرسی استانداردشده و بررسی

شرایط برای علائم هشداردهنده معمولی.

۸- تفکر انتقادی- توانایی تفسیر بین عقیده و واقعیت.

۹- حل مسئله بدون ساختار- توانایی رویکرد هر موقعیت (به لحاظ ذاتی منحصر به فرد) آماده شده برای حل مسائل با یک رویکرد بدون ساختار.

کد اخلاقی رفتار حسابدار قضایی

اخلاق را مجموعه‌ای از صفات روحی و باطنی انسان تعریف کرده‌اند که به صورت اعمال و رفتاری که از خلیقات درونی انسان ناشی می‌شود، بروز ظاهری پیدا می‌کند و بدین سبب گفته می‌شود که اخلاق را از راه آثارش می‌توان تعریف کرد. استمرار یک نوع رفتار خاص، دلیل بر آن است که این رفتار یک ریشه درونی و باطنی در عمق جان و روح فرد یافته است که آن ریشه را خلق و اخلاق می‌نامند. اخلاق را می‌توان به‌عنوان شاخه‌ای از فلسفه تعریف کرد که ارزش را با توجه به رفتار انسان در ارتباط با درستی یا نادرستی اقدام‌ها و نیز خوبی یا بدی نیت و پیامدهای اقدام‌ها مورد توجه قرار می‌دهد. در تعریفی گسترده‌تر، اخلاق مجموعه‌ای از اصول یا ارزش‌های اخلاقی را شامل می‌شود. هریک از ما دارای مجموعه‌ای از ارزش‌ها هستیم که گاهی اوقات به‌طور صحیح به آن‌ها توجه داریم و در برخی موارد نسبت به آن‌ها بی‌توجهیم. فیلسوف‌ها، نهادهای مذهبی و سایر گروه‌ها اصول و ارزش‌های اخلاقی ایده‌آل را به شیوه‌های مختلف تعریف کرده‌اند. مثال‌هایی از اصول یا ارزش‌های اخلاقی تعیین شده در سطح اجرایی عبارتند از قوانین و مقررات، تعالیم مذهبی، مجموعه قوانین اصول اخلاقی در تجارت جهت گروه‌های حرفه‌ای یا صنعتی و آیین‌های اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها. به عبارت دیگر، اخلاق مجموعه‌ای از معیارهای اخلاقی جهت بررسی درستی یا نادرستی یک موضوع است. طبق نظر بای (۱۹۹۷) اخلاق، توافق جمعی بین حسابرس قضایی و عمومی است. این امر به کاربران گزارش مالی (مانند سرمایه‌گذاران، مدیریت، کارشناسان مالی، دولت و عموم مردم) برای تصمیم‌گیری دقیق در راه جلوگیری از تقلب تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین اخلاق یک عنصر ضروری از حسابدار قضایی است که به‌عنوان راهنمایی برای اطمینان از ارائه خدمات باکیفیت و کسب شهرت با ارائه خدمات محصولات و خدمات با کیفیت بالا به مشتریان محافظت می‌شود. اخلاق برای حسابدار قضایی به‌عنوان یک مسئول حرفه‌ای برای تهیه گزارش تحقیقات به پیروی از کدهای اخلاق به‌منظور ارائه گزارش‌های دقیق‌تر و قابل اعتماد، به‌موقع، قابل فهم، مرتبط و جامع است.

رسوایی‌ها، اعتماد عموم به صورت‌های مالی را خدشه‌دار می‌کند که عاملی حیاتی برای ایفای نقش حسابداری در جامعه است. هر رسوایی همواره موجی از اصلاحات در قوانین و مقررات دولتی و استانداردهای حسابداری را به‌همراه داشته است، اما متأسفانه چنین واکنش‌هایی از سوی سرمایه‌گذاران، تأمین‌گران مالی، کارکنان و به بیانی کلی‌تر جامعه، پاسخی بسیار جزئی و با تأخیر

انگاشته شده است. آن‌ها تنها نوش‌دارو پس از مرگ سهراب هستند. تلاش‌هایی که به‌منظور تسکین اذهان عمومی و حفظ اعتماد عموم به خدمات حسابداری و حسابرسی انجام می‌شود. مهم نیست که قانون‌گذاران چه تعداد قوانین و مقررات تصویب کنند؛ مهم آن است که همواره افرادی هستند که دروغ می‌گویند، تقلب می‌کنند و در ابعادی وسیع دست به دزدی می‌زنند. افراد با خصایص بد همواره به‌دنبال راه‌هایی برای دور زدن قوانین می‌باشند؛ درحالی‌که انسان‌های بافضیلت نیازی به قوانین ندارند. آن‌ها همواره می‌دانند که به چه طریق مسئولانه رفتار کنند. وقوع هر رسوایی مالی، خود شاهدهی است بر آن‌که برخی از طرفین درگیر، به‌گونه‌ای اخلاقی رفتار نکرده‌اند. این افراد بیش از آن‌که به منافع دیگران بیاندیشند، منافع خود را مدنظر قرار داده‌اند. در تشریح آن‌که چرا آن‌ها به این‌گونه عمل می‌کنند می‌توان به پنج عامل شفافیت سازمانی، ارزش‌ها و رفتار سازمانی (فرهنگ سازمانی)، فرهنگ پول‌مداری، مشکلات جامعه سرمایه‌داری و فرهنگ قانون‌گرایی اشاره نمود. هرچه استانداردهای حسابداری در افشای رویدادها، معاملات، قضاوت‌ها و برآوردهای زیربنایی صورت‌های مالی به قوت بیشتری عمل نماید، گزارشگری مالی از شفافیت بیشتری برخوردار خواهد بود. پرورش حسابداران و مدیرانی با باورهای غلط موجب خواهد شد هیچ‌گاه جریان رسوایی‌های مالی پایانی نداشته باشد. در کنار عوامل پیش‌گفته، فرهنگ قانون‌گرایی نیز در بروز رفتارهای غیراخلاقی مؤثر است. این فرهنگ بستر مناسب‌تری را برای ظهور رسوایی‌های مالی فراهم می‌آورد. در جوامع با فرهنگ قانون‌گرا، مدیران یا حسابداران عمدتاً با شرایطی روبه‌رو می‌شوند که غیرقانونی نیست اما غیراخلاقی است. در این جوامع، افراد می‌توانند با تعبیر قوانین و مقررات و نگاه به آن‌ها از زاویه‌ای محدودتر، آنچه مطلوبشان است را بدون نقض قوانین، به اجرا درآورند.

کد حرفه‌ای اخلاقی به‌منظور تأکید بر اصل صداقت، محرمانه بودن، عینیت و مسئولیت مستقل و حرفه‌ای؛ مراقبت؛ محدوده و ماهیت خدمات و اعتماد عمومی می‌باشد. به‌طور خلاصه، (AICPA)^۱ اصول اخلاقی برای حسابداری قضایی را پیشنهاد کرده و در پنج راه اصلی ثبت‌شده بیان کرده است:

- ۱- حسابداری قضایی باید واقعیت را دنبال کند و تنها واقعیت را گزارش کند.
- ۲- باید اخلاقیات خود را به‌کار گیرد و درگیری‌های طرفداران را نادیده بگیرد.
- ۳- باید سعی در حفظ استانداردهای خوب حرفه و نه در مورد منافع پولی در هر شرایطی داشته باشد.
- ۴- باید تلاش خود را برای به اشتراک گذاشتن مهارت‌ها، تجربه و دانش به‌دست آمده با دیگر همکاران در زمینه حسابداری قانونی به‌کار گیرد.
- ۵- جلوگیری از تضاد منافع و همچنان بهبود در آموزش حرفه‌ای که در حال انجام است.

تقلب مالی

تقلب (که گاهی اوقات به آن جعل نیز می‌گویند) عبارت است از انحراف عمدی حقیقت به هدف اغوی دیگران با تکیه گمراه‌کننده بر یک بخش ارزشمند از یک موضوع یا بخش قانونی آن. بررسی تقلب، روش و اسلوبی است برای حل و فصل دعاوی قضایی مطرح‌شده در خصوص تقلب از زمانی که موضوع به فرد متخصص ارجاع داده می‌شود تا زمانی که کار به اتمام می‌رسد و شامل به-دست آوردن شواهد، مصاحبه، نوشتن گزارش و در نهایت تصدیق (ارائه نظر حقوقی) است. مطابق نظر انجمن آمریکایی بررسی‌کنندگان رسمی تقلب، بررسی‌کننده تقلب باید در پیشگیری، بازدارندگی، تشخیص و بررسی صحت و سقم تقلب و نیز از بین بردن (اصلاح) آن کمک کند. پیشگیری از تقلب به معنی ایجاد و حفظ محیطی است که خطر فعالیت متقلبانه خاص در آن به حداقل برسد و فرصت انجام این کار با توجه به تجزیه و تحلیل هزینه-منفعت از بین برود. هنگامی که اقدام‌های پیشگیرانه انجام می‌شود، هزینه‌های مربوط به کشف و تحقیق و تفحص (بررسی) تقلب از مجرمان بالقوه، حذف می‌شود.

بازدارندگی از تقلب به معنی ایجاد محیط‌هایی است که مردم از انجام تقلب ناامید شوند، هرچند هنوز هم امکان وقوع تقلب در آن محیط ممکن است وجود داشته باشد. دستورالعمل محکومیت فدرال در سال ۲۰۰۵، یک پیام صریح را به جامعه مخابره می‌کند که در صورت تکرار رفتار مجرمانه باید در مجازات فرد نیز تشدید صورت گیرد. بازدارندگی، معمولاً با اقداماتی برای تعبیه کنترل‌های داخلی و برنامه‌های اخلاقی و ایجاد محیط کاری یکپارچه و تشویق کارکنان برای گزارش کارهای نادرست توأم است. چنین اقداماتی موجب افزایش احتمال کشف و گزارش یک عمل متقلبانه می‌شود. بازدارندگی از تقلب را می‌توان از طریق استفاده از نرم‌افزارهای نظارتی و حسابرسی مستمر نیز انجام داد. بازدارندگی تقلب زمانی افزایش می‌یابد که افراد معتقدند که تقلب‌هایشان کشف شده، به دام می‌افتند و تنبیه می‌شوند. امروزه رفتارهای متقلبانه افزایش یافته است، از این‌رو کشف و پیشگیری چنین رفتارهایی دشوارتر از گذشته شده است. از طرفی، تراکنش‌های تجاری پیچیده‌تر شده‌اند و اختلافات بین افراد و مؤسسات افزایش یافته است. این امر سبب شده است تا دعاوی حقوقی از سوی هر دو طرف افزایش یابد. در نتیجه، نیاز مشاوران حقوقی و دادگاه‌ها به کارشناسان حسابداری بیش از گذشته احساس می‌شود. در کشورهای دیگر این نقش را حسابداری قضایی ایفا می‌کند. الزامات جهانی شدن و استانداردسازی ایجاد می‌کند این نقش در ایران نیز به‌کار گرفته شود. ادعای تقلب، غالباً از طریق اقدامات حقوقی (دادگاه) و با تخمین زیان (خسارات) مورد حل و فصل قرار می‌گیرد که این امر مبین هم‌پوشانی حسابداری قضایی و کار بررسی صحت و سقم ادعای تقلب است. با این حال، این دو (یعنی حسابداری دادگاهی و بررسی صحت و سقم ادعای تقلب) هرکدام دربرگیرنده فعالیت‌های متفاوت و بعضاً نامرتب با

یکدیگر هستند: متخصصان تقلب غالباً به جلوگیری و بازدارندگی از تقلب کمک می‌کنند که ارتباط مستقیمی با سیستم قضایی (حقوقی) ندارد؛ اما حسابداران قضایی با ادعاهای مطرح‌شده در خصوص خسارت، ارزش‌گذاری (ارزیابی)، و مسائل حقوقی (غیرمرتبط با تقلب) مواجه هستند. ارتباط بین حسابرسی، تقلب و حسابداری قضایی پویا بوده و در طی زمان به‌خاطر مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تغییر می‌کند.

رابطه بین حسابداری و حسابداری قضایی با اخلاق

حسابداری یک فن و عمل است که برای کمک به افراد در ردیابی اثر معاملات اقتصادی آنها تدوین شده است. هدف اصلی و اساسی آن ارائه اطلاعات درباره امور اقتصادی یک شخص یا سازمان در قالب صورت‌ها و گزارش‌های مالی می‌باشد. این اطلاعات جهت تصمیم‌گیری مدیران، مالکان، دولت، اتحادیه‌ها، اعتباردهندگان، عرضه‌کنندگان کالا و کارکنان شرکت مورد استفاده قرار می‌گیرد. قابل ذکر است که با پیچیده‌تر و قانونمندتر شدن اقتصاد، دامنه استفاده‌کنندگان از اطلاعات مذکور افزایش یافته است. بنابراین، برجستگی متمایز حرفه حسابداری، پذیرش مسئولیت نسبت به عموم است. انتظارات جامعه از اهل این حرفه، بسیار است و مردم باید به کیفیت خدمات پیچیده ارائه‌شده توسط حرفه حسابداری اعتماد داشته باشند؛ اما حفظ اعتماد عمومی به حرفه حسابداری تا زمانی میسر است که حسابداران حرفه‌ای، خدمات خود را در سطحی ارائه کنند که شایسته اعتماد جامعه باشد؛ از این‌رو، خدمات حرفه حسابداری باید در بالاترین سطح ممکن و با رعایت ضوابطی ارائه شود که تداوم این خدمات را با کیفیت مناسب تضمین کند. از طرفی استفاده‌کنندگان از خدمات حسابداری به‌ویژه تصمیم‌گیرندگانی که از صورت‌های مالی استفاده می‌کنند، انتظار دارند که اطلاعات ارائه‌شده به‌طور قابل‌توجهی کارآمد، قابل اتکا، واقعی و بی‌غرضانه باشند؛ بنابراین، کسانی که در رشته حسابداری فعالیت می‌کنند نه‌تنها باید واجد شرایط و صلاحیت حرفه‌ای باشند بلکه باید از درجه بالایی از صداقت و درستکاری حرفه‌ای نیز برخوردار بوده و آبرو و حیثیت حرفه‌ای از مهم‌ترین دارایی‌های آنها باشد. در نتیجه اخلاق حسابداری برای حسابداران حرفه‌ای و کسانی که به خدمات حسابداری تکیه دارند اهمیت زیادی دارد و حرفه حسابداری باید اصول اخلاقی و قوانینی را تدوین نموده که اعضای آن را ملزم نماید تا از سطحی از خویشتن‌داری برخوردار شوند که ماورای الزامات قانونی و مقررات است؛ بنابراین، حسابدار قضایی مانند وکیل در برابر تقلبات و تخلفات کارکنان، مدیران، حسابداران و حسابرسان از منابع شرکت محافظت کرده و باعث افزایش ثروت سهامداران می‌شود. وجود حسابدار قانونی در شرکت می‌تواند از طریق آموزش اخلاق اجتماعی، اداری و کاری به حسابداران و حسابرسان باعث بهبود ارائه وظایف محوله این مشاغل و افزایش اعتبار آنان در بازار، ارائه اطلاعات باکیفیت به بازار گردد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی رابطه بین نیاز به توانایی، مهارت‌ها و اخلاق یک حسابدار قضایی در پیشگیری از تقلب پرداخته است. هدف از ایجاد آگاهی به کاربران حسابدار قضایی (مؤسسات مالی، نظارتی، سازمان‌های اجرای قانون، وزارتخانه‌ها، دادگاه‌ها و ادارات) برای شناخت مکانیزم‌های جلوگیری از تقلب با اتخاذ اخلاق و مهارت‌های حسابداری قضایی در زمینه پیشگیری از تقلب در بخش عمومی و خصوصی می‌باشد. تخصص و مهارت حسابدار قضایی منجر به بهبود پیشگیری از تقلب و کاهش میزان تقلب وقوع‌یافته در سازمان می‌شود. مهارت‌های حسابداران قضایی و آگاهی استانداردهای اخلاقی باید توسط یک حسابداری حرفه‌ای در یک جهت مطلوب ایجاد شود. همچنین، اعضا باید با دقت نظارت شوند تا مهارت‌های خوب و استانداردهای اخلاقی را بپذیرند؛ اقدامات انضباطی باید بر روی عضو اعمال شده با جرائم اخلاقی اتخاذ شود و کوانتومی جریمه باید برای جرائم مرتکب‌شده مجدداً مورد ارزیابی قرار گیرد. توسعه فرهنگ اخلاقی؛ ساختار کنترل معنادار و توانایی حرفه حسابداری از عوامل اصلی جلوگیری از تقلب است. از این‌رو، نیاز به متخصصان ماهر و اخلاقی می‌تواند از ضعف ساختاری در زمینه کنترل ناخوشایند جلوگیری کند. پذیرش مهارت‌ها و اخلاق برای حسابداران قضایی توصیه می‌شود تا از اقدامات جعلی که در مطالعه قبلی برای حسابدار حرفه‌ای در بخش عمومی مطرح شده است جلوگیری شود. دیگر مهارت‌ها و اخلاقی که یک حسابدار قضایی باید داشته باشد شامل دانش کامپیوتر، مهارت‌های جرم‌شناسی، پنهان‌کاری، شجاعت و آرامش است. به‌طور خلاصه، موارد ذیل موردنیاز است:

الف) اجرای یک معیار که می‌تواند خطر تقلب را از طریق روند مهندسی مجدد هریک از خطرهای تقلب شناسایی‌شده در ارزیابی ریسک آن کاهش دهد.

ب) اعمال اقدامات در سطح فرآیند طراحی‌شده برای جلوگیری از خطر تقلب و همچنین اجرای روند مداوم برای شناسایی منظم خطر تقلب.

ج) برای ارتقاء رفتار اخلاقی، جلوگیری از تخلف و تسهیل ارتباط دوجانبه در مسائل دشوار مانند آموزش کارکنان درمورد دستورالعمل از طریق اطلاع‌رسانی از تخلفات بالقوه؛ کارکنان را قادر می‌سازد تا تصمیمات اخلاقی دشوار و ابراز نگرانی درمورد خطای شناخته‌شده را ابراز کنند؛ اندازه‌گیری میزان اهداف انطباق و جلوگیری از تقلب را اندازه‌گیری کند.

د) برای ایجاد مالکیت ریسک تقلب که توسط مدیریت ارشد و مدیر خط برای مدیریت همه ریسک تقلب در درون شرکت و برای ایجاد یک روند ریسک تقلب نظارت کمیته حسابرسی و یا هیئت-مدیره.

آینده حرفه حسابداری به رهبری اخلاقی توسط حسابداران حرفه‌ای و رهبران این حرفه بستگی دارد. این رهبران باید کاروران و دانشجویان را به کمالات انسانی دعوت نمایند. لازم است تا آن‌ها با

تبیین اهمیت معیارهای اخلاقی والا و آموزش ضرورت درستکاری فردی، حسابداران فعلی و آتی را به سوی شرافتمندی سوق دهند. بدیهی است با انجام این کار این اطمینان محقق خواهد شد که در آینده، حرفه حسابداری می‌تواند به نقش تاریخی خود در رشد عادلانه اقتصادی و موفقیت و رفاه ملت‌ها ادامه دهد. رخداد تقلب و جرائم مالی در هر اقتصادی یک واقعیت است و شاخه‌های متنوعی دارد که برخی از آن‌ها اکثراً کشف‌نشده باقی می‌مانند. حسابداری قضایی شاخه‌ای در حیطه حسابداری است که یکی از اهداف اصلی آن، رسیدگی و بر ملا کردن فعالیت‌های متقلبانه در درون و بیرون سازمان است و در آن بیشتر بر روابط طبیعی بین حسابداری و قانون و حسابرسی تأکید می‌شود، در حالی که رسوایی‌های مالی جهانی در سازمان‌های انتفاعی باعث افزایش هشجاری آن دسته از حسابدارانی شده است که باید در حین اجرای وظایف خود نسبت به تقلب بالقوه و سایر فعالیت‌های غیرقانونی گوش‌به‌زنگ می‌بودند، آن‌ها می‌توانند خود را برای ارائه کمک در زمینه پیشگیری، رسیدگی و حل‌وفصل این مسائل هم آماده سازند. در محیط قانونی ایران اگرچه مراجع ذیصلاحی مثل سازمان بازرسی کارشناسان خوبی در زمینه کشف و رسیدگی به تقلب در شرکت‌ها دارند، اما مشکلی که وجود دارد این است که آن‌ها بیشتر به تقلب‌های رخ داده در بخش دولتی می‌پردازند. البته حسابداران قضایی می‌توانند به افزایش اثربخشی کشف تقلب در بخش عمومی نیز کمک کنند.

منابع

- آقایی، محمدعلی؛ حصارزاده، رضا. (۱۳۹۱). "الگوسازی مفهومی اخلاق در حسابداری و پیمایش دیدگاه حسابداران". اخلاق در علوم و فناوری.
- اعتمادی، حسین؛ رحمانی، حلیمه. (۱۳۸۸). "بررسی تجربی اخلاق در مدیریت سود". اخلاق در علوم و فناوری.
- اعتمادی، حسین؛ عبدلی، لیلا. (۱۳۹۶). "کیفیت حسابرسی و تقلب در صورت‌های مالی". دانش حسابداری مالی.
- بولو، قاسم؛ حساس‌یگانه، یحیی؛ رهنمای‌رودپشتی، فریدون؛ چهارم‌حالی، شهرام. (۱۳۹۶). "الگوی رویکرد حسابداران و حساب‌برسان به استانداردهای حسابداری و تأثیر آن بر کیفیت اطلاعات حسابداری". پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی.
- بهشتی، یعقوب؛ رویایی، رضانعلی. (۱۳۹۶). "بررسی رابطه بین فلسفه اخلاق فردی و نگرش فرار مالیاتی". حسابداری ارزشی و رفتاری.
- ثقفی، علی؛ رحمانی، حلیمه؛ رفیعی، افسانه. (۱۳۸۹). "آموزش اخلاق حسابداری در دوره کارشناسی". اخلاق در علوم و فناوری.
- دریائی، عباسعلی؛ عزیزی، اکرم. (۱۳۹۷). "رابطه اخلاق، تجربه و صلاحیت حرفه‌ای حساب‌برسان با کیفیت حسابرسی (با توجه به نقش تعدیل‌کننده شک و تردید حرفه‌ای)". دانش حسابداری مالی.
- زارع‌بهنمیری، محمدجواد؛ ملکیان‌کله‌بستی، اسفندیار. (۱۳۹۵). "رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر احتمال تقلب مالی با توجه به گزارش حسابرسی صورت‌های مالی". پژوهش‌های تجربی حسابداری.
- عاطفی، مرجان؛ برزگر، الهه. (۱۳۹۵). "ماهیت اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری: نقش ویژگی‌های فردی". فصلنامه علمی پژوهشی بررسی‌های حسابداری و حسابرسی.
- مجتهدزاده، ویدا؛ اثنی‌عشری، حمیده؛ رباط‌میلی، مژگان. (۱۳۹۳). "نقش اخلاق در حسابداری و چالش‌های پیش روی آموزش دانشگاهی". پژوهش حسابداری.
- محمدی‌مقدم، احسان؛ معین‌الدین، محمود؛ حیرانی، فروغ. (۱۳۹۷). "شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر احتمال بروز تقلب یا اعمال مجرمانه توسط حسابداران با استفاده از نظریه مثلث تقلب". دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت.
- نمازی، محمد؛ رجب‌دردی، حسین؛ روستامیمندی، اعظم. (۱۳۹۶). "بررسی تعداد و تحلیل محتوای مقاله‌های مرتبط با اخلاق حرفه‌ای حسابداری در ایران". پیشرفت‌های حسابداری.

- Ademola, Lateef Saheed; Ch-Ahmad, Ayoib B; Popoola, Oluwatoyin Johnson Muse. (2017). "The Forensic Accountants' Skills and Ethics on Fraud Prevention in the Nigerian Public Sector". *Academic Journal of Economic Studies*.
- Bay, D. (1997). *Determinants of Ethical Behavior: An Experiment*. Unpublished doctoral thesis, Washington State University.
- Bhasin, M.L. (2012). "Corporate Accounting Frauds: A Case Study of Satyam Computers Limited". *International Journal of Contemporary Business Studies*.
- Boritz, J.E; Kotchetova, N; Robinson, L.A. (2008). "Planning Fraud Detection Procedures: Fraud Specialists vs. Auditors". Working Paper: University of Waterloo.
- Botes, Vida; Saadeh, Ahmed. (2018). "Exploring Evidence to Develop a Nomenclature for Forensic Accounting". *Pacific Accounting Review*, 30(2), 135-154. <https://doi.org/10.1108/PAR-12-2016-0117>.
- Crumbley, L; Heiteger, L; Smith, S. (2013). *Forensic and Investigative Accounting* (6th ed.). Chicago, IL: CCH.
- Davis, C; Farrell, N; Ogilby, S. (2010). "Characteristics and skills of the Forensic Accountant". American Institute of certified Public Accountants FVS section.
- Digabriele, J.A. (2009). "Implications of regulatory prescriptions and audit standards on the evaluation of forensic accounting in the audit process". *Journal of Applied Accounting Research*.
- Durkin, R; Ueltzen, M. (2009). *The evolution of the CFF credential*. The Practicing CPA.
- Fahmi, F.M; Ismail, A.M; Australi, W. (2013). "Assessing the Fraud Prevention Mechanisms in Malaysian". *Management and Accounting Review (MAR)*.
- Heitger, Les; Greer, Olen L. (2018). "FORENSIC ACCOUNTANTS TO THE RESCUE: A good forensic accountant with experience in cost/managerial accounting has the ability to save your organization's reputation and finances". *Strategic Finance*, 99(9), p. 48+. Academic OneFile, Accessed 16 Dec. 2018.
- Hopwood, W; Young, G.R; Leiner, J. (2008). *Forensic Accounting*, McGraw-Hill-Irwin, New York, NY. <http://www.pwc.com/my/en/press/111130-global-economic-crime-survey.jhtml>.
- Imam, KumsheandJajere. (2015). "Applicability of forensic accounting services for financial fraud detection and prevention in the public sector of Nigeria". University of Maiduguri, Borno state Nigeria.
- Khanna, A; Arora, B. (2009). "A study to investigate the reasons for bank frauds and the implementation of preventive security controls in Indian banking industry". *Int. The Journal of Business Science and Applied Management*, 4(3).

- Knapp, C.A; Knapp, M.C. (2001). "The Effects of Experience and Explicit Fraud Risk Assessment in Detecting Fraud with Analytical Procedures". *Accounting, Organizations and Society*, 26(1), Bangkok, Thailand, 25-37.
- Mackevicius, J; Giriunas, L. (2013). "Transformational Research of the Fraud Triangle". *ISSN, Ekonomica*.
- Nandy, Rusha. (2018). Will forensic accounting improve the quality of financial statements, enhance corporate governance and ensure organizational cost effectiveness? In: LSE Research Festival 2018, 19-24 February 2018, London, UK.
- Ogbonna, G.N. (2010). "Ethical considerations in corporate governance: A Survey of governance practices of corporate stakeholders in Nigeria". *International Journal of Business Behaviour Sciences Research*.
- Okaro, S.C. (2006). "The Relevance of Statutory Audit". *Journal of Global Accounting*, 1(2), 21-28. Retrieved from <http://ssrn.com/abstract=1730705>. 9/07/2014.
- Owojori, A.A; Asaolu, T.O. (2009). "The Role of Forensic Accounting in Solving the Vexed Problem of Corporate World". *European Journal of Scientific Research*.
- Popoola, O.M.J. (2014). *Forensic Accountants, Auditors and Fraud: Capability and Competence Requirement in the Nigerian Public Sector*. Doctor of Philosophy, Universiti Utara Malaysia September, 2014.
- Ramaswamy, V. (2005). "Corporate Governance and the Forensic Accountant". *The CPA Journal*.
- Reurink, Arjan. (2018). "FINANCIAL FRAUD: A LITERATURE REVIEW". *Journal of Economic Surveys*.
- Rezaee, Z; Crumbely, L.D; Elmore, R.C. (2006). "Forensic accounting education: A survey of academicians and practitioners". *Advances in Accounting Education*.
- Rezaee, Zabihollah; Jim Wang. (2018). "Relevance of big data to forensic accounting practice and education". *Managerial Auditing Journal*, 34(3), 268-288. <https://doi.org/10.1108/MAJ-08-2017-1633>.
- Singleton, T.W; Singleton, A.J; Bologna, G.J; Lindquist, R.J. (2006). *Fraud, Auditing and Forensic Accounting*. 3rd Ed. Hoboken, NJ: John Wiley and Sons, Inc.
- Wells, J.T. (2005). Accountants need help fighting the war on fraud; ACFE founder urges and fraud education [Press Release]. Retrieved November 13, 2012 from ACFE <http://www.wacfe.com/about/press-release.asp?cpy=10-12-2005>